

Р. Ю. Милян

Проблеми та пріоритети соціокультурного розвитку сільських територій

Здійснено аналіз основних проблем, окреслено пріоритетні напрями соціокультурного розвитку сільських територій України, зокрема на основі активізації фестивальної діяльності у сільській місцевості у поєднанні з сільським туризмом.

Ключові слова: сільські території, соціокультурний розвиток, масові культурні заходи

Рівень життя сільського населення на сьогодні в Україні характеризується незадовільним станом соціокультурного розвитку. Заклади соціальної інфраструктури, які ще не так давно слугували центром публічного життя, зараз знаходяться у вкрай тяжкому стані та не виконують покладених на них функцій. Криза діяльності закладів культури пояснюється недостатньою їх адаптацією до сучасних вимог суспільства та невикористанням усього наявного потенціалу. Саме тому сьогодні виникла необхідність трансформації сільських закладів культури в осередки громадської активності.

Нині питанням управління розвитку соціальної сфери села почали приділяти увагу науковці різних галузей. Зокрема, вагомий внесок у наукові дослідження соціально-економічного розвитку села зроблено в працях С. Бондар, Т. Бондар, Н. Новикової, О. Онищенко, І. Прокопи, П. Саблука, О. Ціхановської, В. Юрчишина та ін. Вивченню соціальної сфери села присвячено наукові праці Ф. Богині, О. Бугуцького, О. Біттера, М. Орлатого, Б. Островського, Р. Тринька, Й. Пасхавера, І. Прокопа, К. Прокопишак, М. Шепотько, Т. Швеця, К. Якуби та ін. Однак питання дослідження культурного складника розвитку сільських територій залишається осторонь уваги провідних економістів.

Метою статті є аналіз основних проблем та окреслення пріоритетних напрямів соціокультурного розвитку сільських територій України, зокрема на основі активізації фестивальної діяльності у сільській місцевості у поєднанні з сільським туризмом.

Пошук шляхів виходу з кризи, що склалася у соціокультурній сфері села, – одне з пріоритетних завдань регіональної культурної політики України. Запорукою реалізації державної стратегії у цьому напрямі стало прийняття в 2011 р. Закону України «Про культуру». Одним із ключових положень документу є закріплення базової мережі закладів культури. Адже

© Р. Ю. Милян, 2013.

33% сільської молоді зазначають, що їм не вистачає культурних закладів у їхньому населеному пункті, 16% селян вважають, що такі заклади розташовані надто далеко [4], а це означає неможливість задовольнити власні культурні потреби, провести повноцінне дозвілля, що призводить до зростання рівня соціально негативних явищ (пияцтва, в т. ч., підліткового, вживання психоактивних речовин, асоціальної поведінки тощо) та не сприяє розвитку сільських громад [3]. Відповідно до п. 2 ст. 22 та п. 2 ст. 23 Закону існуючі заклади комунальної форми власності автоматично включено до базової мережі закладів культури місцевого рівня, а пунктом 3 ст. 22 визначено, що виключення закладів культури з базової мережі можливе лише за погодженням з Міністерством культури України.

Значущим чинником якісного середовища життєдіяльності сільського населення є можливість організованого відпочинку та культурно-мистецького самовираження. Це передбачає існування та гідне матеріально-технічне забезпечення відповідної інфраструктури, представленої, передусім, закладами клубного типу. На кінець 2012 р. у сільських поселеннях України налічувалося 16 396 клубних закладів, які є основним закладом культури в сільській місцевості. У розрахунку на 100 тис. осіб населення кількість клубних закладів становила 115,7 одиниць. Кількість місць у сільських клубних закладах у розрахунку на 100 тис. осіб – 27 (табл. 1).

У регіональному розрізі кількість клубних закладів у сільській місцевості у розрахунку на 100 тис. осіб знаходиться у межах від 55,2 (Закарпатська обл.) до 191,0 (Житомирська обл.) (рис. 1), що свідчить про значну нерівномірність територіального розміщення закладів культури. Разом з тим, перевищення кількісних показників щодо клубних закладів у сільській місцевості у порівнянні з відповідними показниками у міських поселеннях (табл. 1) не є свідченням вищого рівня соціокультурного розвитку, що значним чином пов'язане з недосконалою матеріально-технічною базою та слабким кадровим потенціалом цих

Таблиця 1
Рівень забезпеченості клубними закладами в Україні за типами поселень, 2012 р.

Кількість клубних закладів у розрахунку на 100 тис. осіб	Всього	40,6
	У міських поселеннях	6,6
	У сільській місцевості	115,7
Кількість клубних закладів	Всього	18 476
	У міських поселеннях	2 080
	У сільській місцевості	16 396
Кількість місць у клубних закладах у розрахунку на 100 тис. осіб	Всього	10
	У міських поселеннях	3
	У сільській місцевості	27

Складено за: [2].

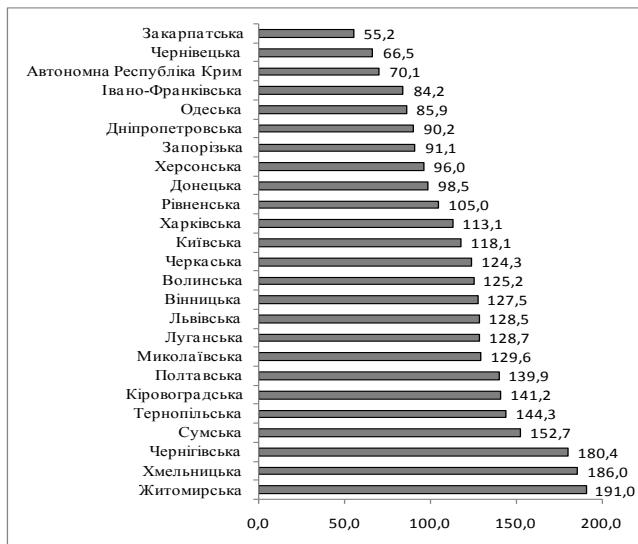

Рис. 1. Регіональний розподіл кількості клубних закладів у сільській місцевості, у розрахунку на 100 тис. осіб, 2012 р. (Складено за: [2])

закладів. Оскільки, відповідно до законодавства України, фінансове та матеріально-технічне забезпечення клубних закладів здійснюється за рахунок місцевих бюджетів, ефективність роботи клубів, особливо у сільській місцевості, суттєво залежить від фінансово-економічної підтримки закладів культури місцевими органами влади. Важливим напрямком культурної політики в сільській місцевості є підтримка та розвиток кадрового потенціалу галузі. Загальна кількість працівників культурної сфери в у певному регіоні, ступінь їхньої зайнятості, є важливими показниками забезпечення мешканців регіону культурними послугами, а рівень освіти працівників культури певною мірою відображає якість надання послуг у сфері культури.

Одним із пріоритетних напрямків соціокультурного розвитку села є проведення масових культурних заходів – народних свят, конкурсів та фестивалів. Прикладами культурно-мистецьких заходів, проведених в різних селах і областях України є, зокрема: Міжнародний фестиваль української слави «Кульчиці-Фест» – у с. Кульчиці Самбірського району Львівської області; Міжнародний фестиваль «Билини Стародавнього Києва IX–XI ст.» – у с. Копачів Обухівського району Київської області; Всеукраїнський фестиваль сільської молоді «Купальська феєрія» – у с. Чагарі Гусятинського району Тернопільської області; Фестиваль

Рис. 2. Частка українців та поляків, що перетнули українсько-польський кордон з туристичною метою, 2011-2013 рр. (Побудовано за: [1])

народної творчості на Національному Сорочинському Ярмарку – у с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області та інші.

Фестивальний вид діяльності активно розвивається, поєднуючись з інтенсифікацією сільського зеленого туризму. Показовим в цьому сенсі є приклад західних областей України, де проведення культурних заходів у сільській місцевості набуло транскордонного значення. Активізації культурного транскордонного співробітництва в західних регіонах України сприяло здійснення низки масових культурних заходів. Причому, на українській частині транскордонної території ця діяльність є більш розвиненою та ефективною, про що свідчить більша частка польських туристів (рис. 2).

Так, динаміка осіб, що перетинають польсько-український кордон з туристичною метою, характеризується певною сезонністю. Найбільше поляків відвідує українське прикордоння у третьому кварталі. Це цілком логічно, оскільки саме в цей час відбувається найбільше фестивалів в західних областях України.

Поняття сільський туризм не може чітко відокремлюватися від низки інших видів рекреаційного туризму через такі специфічні характеристики цього виду відпочинку, як інтенсивність використання ресурсів, тип поселення та тип організації сервісу, набір складових рекреаційного продукту, інші фактори. Багато видів відпочинку можуть розвиватися спільно, як у міській, так і у сільській території.

Наведемо приклади найбільш популярних масових культурних заходів, що мають транскордонний характер. Так, щорічно відбуваються Європейські дні добросусідства «Кордон». Відбулось уже сім таких зустрічей біля

прикордонних знаків: 702 (Корчмин / Стаївка), 803 (Долгобичів / Угринів), 835 (Крилів / Кречів), 1055 (Збереже / Адамчуки), де на щодень немає діючого пункту пропуску. У програмі цих зустрічей: виступи гуртів, дебати про потребу співпраці, урочисте вручення нагород українсько-польського поєднання, екуменічні молитви за добре сусідство, транскордонні ярмарки, виставки регіонального мистецтва, зустрічі представників неурядових організацій, влади та місцевого самоврядування різного рівня.

У 2011 р. було організовано і проведено серію фестивалів культури, у рамках транскордонного співробітництва в п'яти населених пунктах України, Угорщини, Румунії та Словаччини: фестиваль молоді, фестиваль національного танцю і народної музики, фестиваль вертепів. Мета програми, що здійснювалась за фінансової підтримки ЄС, місцевих сільських рад та громадських організацій, – збереження і розвиток національних культурних традицій в прикордонних регіонах. На реалізацію програми транскордонного культурного співробітництва ЄС виділив 93 тис. євро, ще 6 тис. євро для її здійснення додали самі учасники програми.

Серед наймасштабніших масових культурних заходів на Рівненщині – обласне літературно-мистецьке свято «Кобзарева струна не вмирає» на базі Березнівського району, обласний фестиваль народних хорових колективів імені Є. Кухарця «Пісня – доля моя» на базі Дубровицького району, районний фестиваль «Великодні дзвони» в Млинівському районі, районний дитячий літературний конкурс «Провесін» в Березному районі, мистецька акція «Мистецтво одного села», фестиваль естрадного мистецтва «Зоряний шлях» у Дубненському районі, обласний огляд культурно-дозвіллевих комплексів, у рамках якого проходять творчі звіти аматорських колективів, естафета праці та культури «Від села до села», районні свята народного мистецтва та свята сіл.

Що стосується підвищення ефективності окремих складових гуманітарної політики, що реалізується у сільській місцевості, то до пріоритетних напрямів доцільно віднести: збереження та цільове державне фінансування законодавчо визнаної необхідною мережі закладів культури (клубів, бібліотек, місцевих музеїв); використання існуючої інфраструктури культури і мистецтва для потреб створення у сільських поселеннях навчально-виховних комплексів, що дозволить не лише зберегти спеціалізацію об'єкта, але й підвищити рівень його фінансування та привабливості для населення; поліпшення кадрового забезпечення закладів культури шляхом залучення молодих фахівців, зокрема, за рахунок реалізації регіональних програм, пов'язаних із забезпеченням молоді житлом, оплатою комунальних послуг, соціально-культурним обслуговуванням, організацією оздоровлення тощо.

Висновки. Посилення уваги до вирішення проблем соціокультурного розвитку сільських поселень сприятиме збереженню та розвитку закладів культури у сільській місцевості, запобіганню відтоку працездатного та найбільш освіченого населення, насамперед молоді, і зрештою зміцнить потенціал сталого розвитку України в цілому.

Організація та проведення масових культурних заходів у сільській місцевості є дієвим засобом зміцнення конкурентоспроможності сільських територій, активізує розвиток культурного міжрегіонального та транскордонного співробітництва, івент-туризму та здійснює позитивний вплив на формування брендингу сільських населених пунктів як туристичних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Statystyka publiczna na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski. – Режим доступу : http://www.stat.gov.pl/rzesz/69_644_PLK_HTML.htm.
2. Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2012 році : стат. бюлетень. – К., 2013. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/2013/bl/05/bl_zkm_2012.zip.
3. Молодь в умовах становлення Незалежності України (1991-2011 pp.): щоріч. доп. Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні) М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Державний інститут розвитку сімейної та молодіжної політики; [редкол.: О. В. Белишев (голова) та ін.]. – К., 2011. – 276 с.
4. Соціологічне дослідження «Ставлення української молоді до здорового способу життя», Державний інститут розвитку сім'ї та молоді за підтримки ЮНІСЕФ, 2010 р. Всього опитано 1200 респондентів віком 14-35 років у всіх областях України. – Режим доступу : <http://www.mzz.com.ua>.

Мылян Р.Ю. Проблемы и приоритеты социокультурного развития сельских территорий.

Осуществлен анализ основных проблем, очерчены приоритетные направления социокультурного развития сельских территорий Украины, в частности на основе активизации фестивальной деятельности в сельской местности в сочетании с сельским туризмом.

Ключевые слова: сельские территории, социокультурное развитие, массовые культурные мероприятия.

Mylyan R.Y. Problems and Priorities of Socio-Cultural Development of Rural Areas.

The article analyzes the key issues and priorities of socio-cultural development of rural areas in Ukraine, in particular by enhancing the festival activities in rural areas combined with rural tourism.

Key words: rural areas, social and cultural development, mass cultural events.